

визнається значною у разі заподіяння реальних збитків на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а великою – у разі заподіяння реальних збитків на суму понад двісті п'ятдесят неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Порівняння приміток до статей 185 і 289 КК показує, що в частині встановлення підвищеної кримінальної відповідальності залежно від заподіяння шкоди скали злочинів проти власності відрізняються від складу злочину, передбаченого ст. 289 КК, не тільки тим, що в них йдеться про три види матеріальної шкоди – значна, велика та особлива велика, тоді як у ст. 289 КК згадується лише про два її виду – значна та велика, але й межами, які встановлюються щодо значної та великої шкоди, а саме: якщо згідно з приміткою до ст. 185 КК великою буде шкода, яка перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян в двісті п'ятдесят і більше разів, то згідно з приміткою до ст. 289 КК великою буде шкода, яка перевищує показник «двісті п'ятдесят». Тобто шкода на суму двісті п'ятдесят неоподаткованих мінімумів доходів громадян згідно з приміткою до ст. 185 КК буде визнаватися великою, а згідно з приміткою до ст. 289 КК – значною. Це також потребує вдосконалення кримінального закону шляхом уніфікації його положень щодо видів та меж заподіяної шкоди.

На підставі викладеного слід зробити висновок, що встановлення кваліфікуючих ознак у складах злочинів, які передбачають відповідальність за шахрайство, у багатьох випадках характеризується неузгодженістю та суперечливістю положень, котрі містяться у розглядуваних статтях закону, у зв'язку з чим такі положення потребують відповідного вдосконалення та уніфікації шляхом внесення науково обгрунтованих змін та доповнень до Кримінального кодексу України.

Список використаної літератури:

1. Гришук В.К. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. – К., 2006.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 6-те вид., перероб. і доп. – К., 2009.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 2-е вид., перероб. і доп. – К., 2008.

Надійшла до редакції 31.10.2012

ЖУРОВА І.І., здобувач
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.24

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

У статті здійснена спроба аналізу правового регулювання звільнення від відбування покарання.

Ключові слова: *правове регулювання, звільнення, відбування покарання, засуджений.*

В статті здійснюється спроба аналізу правового регулювання звільнення від відбування покарання.

Ключевые слова: *правовое регулирование, освобождение, отбывание наказания, осужденный.*

The article is dedicated to analysis of legal regulation of release from serving punishment.

Keywords: *legal regulation, release, serving punishment, convict.*

В умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби України все частіше постають питання, пов'язані з ефективністю того або іншого виду кримінально-виконавчої діяльності. Серед такого виду діяльності особливе місце посідає звільнення від відбування покарання, від ефективності реалізації якого залежить закріплення досягнення мети покарання і кримінально-виконавчого законодавства та успішна ресоціалізація особи.

Так, протягом 6 місяців 2012 р. з установ виконання покарань звільнено 21625 осіб, з них на території України – 21377, в тому числі за місцем проживання – 20851 (98 %), за місцем судимості – 241. 237 засудженим адміністраціями надано допомогу у влаштуванні до лікуваль-

них закладів, 99 – до центрів соціальної адаптації та 48 – до будинків-інтернатів.

У науці кримінально-виконавчого (виправно-трудового) права дослідженню питань звільнення від відбування покарання присвятили свої роботи І.Г. Богатирьов, А.П. Гель, О.М. Джужа, В.П. Ємельянов, М.П. Мелентьєв, О.С. Міхлін, О.О. Наташев, О.Л. Ременсон, В.В. Скибицький, А.Х. Степанюк, М.О. Стручков, В.М. Трубников, І.В. Шмаров, І.С. Яковець та ін. Поряд із цим переважна більшість робіт вищезазначених та інших авторів спираються на раніше чинне кримінальне та виправно-трудове законодавство (відповідно до 2001 та 2004 років), багато з них належать до радянської доби, що не могло не накласти певного політико-ідеологічного відбитку на інститути законодавства, зокрема звільнення від відбування покарання.

Пристаючи до даного дослідження, наголосимо, що передумовою ефективною реалізації на практиці процедури звільнення від відбування покарання є детальна правова регламентація даного інституту та будь-яких питань, з ним пов'язаних.

Метою статті є здійснення аналізу норм чинного законодавства, що регламентують звільнення від відбування покарання.

Різноманітність завдань, що виконують органи і установи виконання покарань, вимагає розгалуженого правового регулювання. С.С. Алексєєв до елементів (складових) механізму правового регулювання відносить: юридичні норми, правові відносини, акти реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, нормативні юридичні акти, правову культуру і правосвідомість, які в послідовному, закономірному зв'язку утворюють єдину систему юридичних засобів впливу на суспільні відносини [1, с. 35]. До елементів механізму правового регулювання, на погляд А.М. Вітченка, належать норми права різного призначення, акти застосування права і діяльність організацій та посадових осіб щодо втілення їх у життя [2, с. 42].

Виносючи вирок особі, винній у вчиненні злочину, суд призначає покарання з огляду на те, що воно є не тільки карою за вчинений злочин, а й має на меті виправлення і ресоціалізацію засудженого та запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [3; 4]. При призначенні покарання суд враховує характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину, особу винного, обставини, які пом'якшують чи обтяжують відповідальність. Перелік встановлених законом обставин показує, що конкретна міра покарання визначається виходячи із можливості досягнення виправлення і ресоціалізації засудженого, який відбув встановлений судом строк покарання. Залежно від ступеня подолання критеріїв соціальної занедбаності та становлення на шлях виправлення, певна частина засуджених досягає цього виправлення раніше визначених судом строків, у деяких засуджених змінюються життєві обставини, що дають законні підстави для їх дострокового звільнення від покарання, яке здійснюється тільки на основі особливих судових рішень або актів вищих органів законодавчої влади та указів Президента.

Необхідно зазначити, що звільнення від відбування покарання завершує процес виконання покарання. Ця важлива подія має комплексний характер і регулюється не тільки нормами кримінально-виконавчого, а й кримінального і кримінального процесуального законодавства.

Звільнення засудженого від відбування покарання є юридичним фактом, що припиняє кримінально-виконавчі правовідносини і дію норм кримінально-виконавчого права на засудженого. Змінюється і правовий статус громадянина. При звільненні від основного (якщо не було призначено додаткового) і додаткового покарання правовий статус громадянина відновлюється в повному обсязі. Разом із тим наслідки відбутого покарання у вигляді певних обмежень можуть існувати в межах дії інституту судимості. Так, ст. 155 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України [5] передбачає, що особи, які відбули покарання, несуть обов'язки і користуються правами, встановленими для громадян України, з обмеженнями, передбаченими для осіб, які мають судимість. Такі обмеження можуть бути встановлені лише законом.

Досить важливим є те, що для засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі, з моменту звільнення від покарання розпочинається перебіг: а) випробувального строку при умовно-достроковому звільненні; б) строку відбування додаткових покарань.

Підстави звільнення засуджених від відбування покарання законодавчо закріплені у ст. 152 КВК України:

- відбуття строку покарання, призначеного вироком суду;
- закон України про амністію;
- акт про помилування;

- скасування вироку суду і закриття кримінальної справи;
- закінчення строків давності виконання обвинувального вироку;
- умовно-дострокове звільнення від відбування покарання;
- хвороба;
- інші підстави, передбачені законом.

Усі перелічені вище підстави дають можливість виділити два основні види звільнення:

- звільнення у зв'язку із відбуттям строку покарання;
- дострокове звільнення.

Юридичними підставами для здійснення адміністрацією органів і установ виконання покарань дій щодо звільнення засуджених від відбування покарання є відповідні документи, видані компетентним органом. До таких документів віднесено: вирок, постанова або ухвала суду, Закон України "Про застосування амністії в Україні" [6], указ Президента України "Про Положення про порядок здійснення помилування" [7].

Для звільнення засудженого у зв'язку із відбуттям строку покарання юридичною підставою для звільнення є відповідний вирок суду – процесуальний документ, постановлений судом першої інстанції при розгляді кримінальної справи по суті, з усіма наступними змінами, внесеними до нього в апеляційній та касаційній інстанціях. Строк відбування покарання призначається відповідно до вимог кримінального законодавства і обчислюється роками, місяцями, днями.

На законодавчому рівні порядок звільнення засуджених з установ виконання покарань визначений у частинах 1-4 ст. 153 КВК України. Відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, арешту, обмеження волі, тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі припиняється в першій половині дня останнього дня строку покарання з урахуванням тих змін, які можуть бути внесені у строк покарання відповідно до закону.

Засуджені до арешту, обмеження волі або позбавлення волі після відбуття строку покарання, призначеного вироком суду, звільняються в першій половині останнього дня строку покарання.

Якщо строк покарання закінчується у вихідний або святковий день, засуджений звільняється у передвихідний або передсвятковий день.

При обчисленні строків місяцями строк закінчується відповідного числа останнього місяця, а коли цей місяць не має відповідного числа – в останній день цього місяця. Якщо строк покарання визначений у місяцях та днях, то вирахування точної дати закінчення строку проводиться в такому порядку: до дати початку строку покарання додається кількість місяців, а потім, починаючи з наступного дня, – відповідна кількість календарних днів.

Свочасність звільнення засуджених залежить від правильного ведення обліків і матеріалів особових справ на засуджених. Так, один раз на рік, у січні місяці, відділи по контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарання проводять звірку даних про строк покарання, що містяться в судових рішеннях, особовій справі, обліковій і контрольній-строковій картках засудженого. З метою здійснення контролю за своєчасним звільненням засуджених, а також вирахуванням строків розгляду питання відносно подання до суду матеріалів щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, заміни невідбутої частини покарання більш м'яким або подання до Державної пенітенціарної служби України матеріалів щодо переведення засуджених на підставах, встановлених ч. 1 ст. 101 КВК України, на кожного засудженого, що прибув до установи, заповнюється контрольній-строкова картка, з яких складається контрольній-строкова картотека. Наприкінці кожного року з неї вилучаються картки на засуджених, які підлягають звільненню в наступному році, і розташовуються за датами закінчення строку покарання (місяцем та днем). У тих випадках, коли особа переміщається в інше місце відбування покарання, звільняється або в разі її смерті контрольній-строкова картка вилучається із картотеки й долучається до його особової справи. За три місяці до розгляду матеріалів на засіданні комісії відділ по контролю за виконанням судових рішень складає списки засуджених, які надаються для організації роботи з підготовки матеріалів заступнику з соціально-виховної роботи, начальникам оперативної та медичної служби, а щодо засуджених, які підпадають під встановлення адміністративного нагляду, також відділу нагляду і безпеки установи.

З особою, яка звільняється, проводиться повний розрахунок, повертаються особисті документи, цінності та речі, які їй належать, видаються гроші, що зберігалися на її особовому рахунку, а також видається довідка, де зазначаються підстави звільнення. На прохання особи, яка зві-

льняється, видається характеристика. Засудженому, що звільняється, можуть бути видані документи про освіту та виробничу кваліфікацію, які він отримав в установі виконання покарань.

При звільненні з місця позбавлення волі засуджений зобов'язаний здати майно установи, що перебуває у його користуванні, – постільну білизну, одяг, книги, культивентар тощо.

Паспорт особі, яка звільняється від відбування покарання у виді арешту, обмеження або позбавлення волі, видається при звільненні. При встановленні факту відсутності паспорта в особовій справі засудженого адміністрація установи виконання покарань завчасно вживає заходів щодо його одержання (як із матеріалів кримінальної справи, так і в разі втрати чи потреби у заміні за особистим проханням засудженого). Питання стосовно отримання паспортів, поновлення втрачених або заміни паспортів старого зразка на нові вирішуються працівниками соціально-психологічної служби за особистою заявою засудженого (ця діяльність не є обов'язком адміністрації установи та здійснюється у формі надання допомоги засудженим. Процедура отримання, поновлення чи заміни паспортів врегульована спільним розпорядженням ДДУПВП та МВС України від 5 серпня 2002 р. № 331/86).

Слід зазначити, що протягом першого півріччя 2012 р. адміністраціями установ виконання покарань оформлено 2407 паспортів засуджених, що складає 13 % від усіх засуджених, які не мають паспорта. Із них 467 отримали паспорти вперше, 1608 – замість втрачених та у зв'язку з обміном паспортів старого зразку – 332. Разом із тим у деяких областях робота щодо сприяння засудженим в оформленні паспортів організована незадовільно, що нерідко призводить до написання ними скарг до Державної пенітенціарної служби України та до різних державних інстанцій.

Засудженим та особам, узятим під варту, які звільняються з установи виконання покарань або слідчого ізолятору, видається довідка про звільнення. Заповнення довідки про звільнення здійснюється розбірливо, чітко, без підчисток та виправлень. На довідку про звільнення наклеюється фотокартка встановленого для внутрішнього паспорта громадянина України зразка.

Довідку про звільнення підписує начальник установи (слідчого ізолятору), начальник відділу по контролю за виконанням судових рішень установи (слідчого ізолятору) або особи, які виконують їх обов'язки. На фотокартку засудженого (особи, взятої під варту) проставляється гербова печатка установи (слідчого ізолятору).

Частина А довідки про звільнення підшивається до особової справи засудженого (особи, взятої під варту), а частина Б видається засудженому під підпис.

Довідка про звільнення засудженого, у якого строк покарання закінчується під час дозволеного короткострокового виїзду за межі установи (слідчого ізолятору), надсилається до органів внутрішніх справ за місцем виїзду цієї особи.

Довідка про звільнення особи, хворої на психічні розлади, яка направляється після звільнення до психіатричного лікувального закладу охорони здоров'я, передається разом із цією особою та її особистими документами адміністрації психіатричного лікувального закладу, а якщо ця особа передається під опіку родичам або опікуну, то цим особам під розписку.

Дострокове звільнення від відбування покарання проводиться у день надходження відповідних документів, а якщо документи одержані після закінчення робочого дня – у першій половині наступного дня.

Кримінально-виконавча інспекція в день закінчення строку покарання у виді громадських чи виправних робіт, а при звільненні за іншими підставами – не пізніше наступного робочого дня після одержання відповідних документів направляє повідомлення власнику підприємства, установи, організації або уповноваженому ним органу, де засуджений відбував покарання, про припинення виконання громадських робіт чи відрахувань із його заробітної плати. Засудженому за його вимогою може видаватися довідка про відбуття покарання або про звільнення від нього.

Отже, проблема звільнення від покарання і забезпечення належних соціальних умов праці та побуту щодо осіб є вельми актуальною для держави і суспільства на сучасному етапі реформування Державної кримінально-виконавчої служби України.

Список використаної літератури:

1. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. – М., 1966.
2. Витченко А.М. Механизм правового регулирования социалистических общественных отношений, его понятие и структура // Вопросы теории государства и права: Сб. статей. – Саратов, 1968. – Вып. 1. – С. 65-92.

3. Богатирьов І. Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією): Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. – К., 2006.
4. Гель А.П. Кримінально-виконавче право України: Навч. посібник / За ред. проф. А.Х. Степанюка. – К., 2008.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // ВВР. – 2004. – № 3-4. – Ст. 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1129-15>.
6. Про застосування амністії в Україні: Закон України від 1 жовт. 1996 р. № 392/96-ВР.
7. Про Положення про порядок здійснення помилування: Указ Президента України від 16 верес. 2010 р. № 902/2010.

Надійшла до редакції 26.10.2012

ПЕРЕПЕЛИЦЯ Г.Б., аспірант
(Національний університет «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»)

УДК 343.353-057.3(477)

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ЕТАПІВ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «СЛУЖБОВА ОСОБА» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВІ

У статті комплексно, з використанням історичного методу проаналізовано еволюцію поняття «службова особа» у кримінальному законодавстві, яке було чинним в різних регіонах сучасної України, і в науковій літературі. Виділено історичні етапи формування даного поняття.

Ключові слова: зловживання владою, зловживання службовим становищем, службова особа, посадова особа, публічні відносини, Руська Правда, Статут Великого князівства Литовського, Уложення про покарання кримінальні та виправні, Кримінальний кодекс України.

В статті комплексно, с использованием исторического метода проанализирована эволюция понятия «служебное лицо» в уголовном законодательстве, действовавшем в разных регионах современной Украины, и в научной литературе.

Ключевые слова: злоупотребление властью, злоупотребление служебным положением, должностное лицо, публичные отношения, Русская Правда, Статуты Великого княжества Литовского, Уложение о наказаниях уголовных и исправительных, Уголовный кодекс Украины.

In the article the evolution of the concept of «official person» in the criminal legislation applicable to the different regions of modern Ukraine, and in the scientific literature are subjected to the complex analysis. The historical method was widely used.

Keywords: Abuse of authority, Abuse of official position, officers, public relations, The Russian Pravda, The Statutes of the Grand Duchy of Lithuania, The Code of criminal and corrections punishment, The Criminal Code of Ukraine.

Дослідження будь-якого кримінально-правового інституту важко уявити без використання історично-ретроспективного методу пізнання, бо саме наступність в розвитку законодавства про кримінальну відповідальність є його закономірністю. Завдяки історичному методу є можливість дослідити об'єкт з позиції не лише теперішнього часу, але й минулого, прогнозувати його розвиток у майбутньому.

Вивчення історичного шляху, який пройшли певні сучасні законодавчі приписи, завжди допомагає зрозуміти їхню правову природу, обґрунтованість і доцільність існування в чинному законодавстві, визначитись із подальшими перспективами розвитку та тенденціями правозастосовної практики щодо цього.

Також історичний аналіз допоможе уникнути помилок, із якими вже стикалися попередні покоління юристів, і врахувати позитивні результати їхньої роботи. Недарма вважається, що результатом копіювання історії є тупцювання суспільства на місці, а її осмислення та врахування її уроків стимулює подальший розвиток.

Не є виключенням із цього таке звичне для юристів поняття, як «службова особа». Воно пройшло величезний дійсно вистражданий шлях до того, як набрати вигляд дефініції, розміщеної у Кримінальному кодексі України.

Зі зрозумілих сучасному правникові причин тексти Руської Правди не містили норми,

